

**Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta**

Bankovní regulace a dohled

Distanční studijní opora

Dalibor Pánek

Brno 2005

Socrates
Grundtvig

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie v rámci programu SOCRATES - Grundtvig.

Za obsah produktu odpovídá výlučně autor, produkt nereprezentuje názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou obsahem produktu.

This project was realized with financial support of European Union in terms of program SOCRATES - Grundtvig.

Author is exclusively responsible for content of product, product does not represent opinions of European Union and European Commission is not responsible for any uses of informations, which are content of product.

Bankovní regulace a dohled

Vydala Masarykova univerzita

Ekonomicko-správní fakulta

Vydání první

Brno 2005

© Dalibor Pánek, 2005

ISBN 80-210-3660-5

Identifikace modulu

Znak

- KFBREG

Název

- Bankovní regulace a dohled

Určení

- Pro kombinované bakalářské studium obor Peněžnictví.

Garant

- Ing. František Kalouda, CSc.

Autor

- Ing. Dalibor Pánek

Cíl

Vymezení cíle

Cílem studijní pomůcky je seznámení vás, studentů a čtenářů, se základními pojmy problematiky bankovní regulace a dohledu a vysvětlení této oblasti bankovníctví z pohledu činnosti centrální banky a dalších institucí bankovního dohledu.

Dalším cílem je vysvětlení provádění bankovního dohledu nad mezinárodně působícími bankami a holdingovými společnostmi a objasnění organizace dohledu a regulace bank ve vybraných zemích světa.

Zvláštní část je věnována České republice s cílem zaměřit se na vývoj bankovní regulace a dohledu v souvislosti s vývojem bankovní soustavy od vzniku samostatného Československa (1918) až po současnost, tedy záměry a cíle bankovního dohledu spojené se vstupem České republiky do Evropské unie.

Hlavním a komplexním cílem této studijní pomůcky je získání přehledu o činnosti bankovního sektoru jako celku, pochopit vazby a poslání centrálních bank a dalších institucí bankovního dohledu k obchodním bankám a dalším subjektům finančního sektoru.

Dovednosti a znalosti získané po studiu textů

Po nastudování se získají tyto dovednosti a znalosti:

- pochopení významu a problematiky bankovní regulace a dohledu v tržních ekonomikách;
- znalost základních cílů bankovní regulace a dohledu, úlohy centrálních bank a pověřených institucí v této oblasti;
- získání přehledu o jednotlivých součástech a důvodech existence dohledu bankovního sektoru včetně problematiky dohledu mezinárodně působících bank;
- přehled o organizaci dohledu ve vybraných zemích světa, České republice a vývojových tendencích dohledu a regulace bank;
- získané dovednosti a znalosti lze využít v makroekonomické a mikroekonomické oblasti jak v teoretické, tak praktické činnosti, zejména ve finančním sektoru.

Časový plán

Časová náročnost

- prezenční část 6 hodin
- samostudium 20 hodin
- POT 4 hodiny

Celkový studijní čas

- 30 hodin

Harmonogram

Prezenční tutoriály

- 1 x v prvním semestrálním týdnu,
- 1 x v posledním semestrálním týdnu.

Samostudium

- části 1 až 4 studijní pomůcky do 4 týdnů od započetí výuky,
- části 5 až 8 před započítím posledního tutoriálu.

Vypracování POTu

- podle zadání POTu na konci kapitoly 4.

Způsob studia

Studijní pomůcky

- Povinná literatura:
  - uvedená literatura rozšiřuje obsah této studijní pomůcky o další vysvětlení popisovaných jevů a jejich souvislostí.
  - REVENDA, Z. *Centrální bankovníctví*. Praha: Management Press, 1999. 740 s. ISBN 80-85943-89-1
- odborný tisk a časopisy (Finance a úvěr, Bankovníctví, Euro)
- internetové prameny
  - www.finance.cz
  - www.cnb.cz
  - www.ecb.int

Návod práce se studijními texty

Se studijní pomůckou pracujte v souladu s její strukturou, její obsah postupně doplníte přednáškou nebo konzultací. Při studiu využijte uvedený studijní zdroj.

Prakticky to znamená sledování pojmů a vztahů uvedených v této studijní pomůcce v součinnosti se znalostmi získanými na přednášce a následné rozšíření těchto znalostí četbou povinné literatury. Případné nejasnosti konzultujte s vyučujícím předmětu.

Uvedenou povinnou literaturu a internetové zdroje využijte minimálně v období po ukončení samostudia 1. - 4. části a dále při samostudiu 5. až 8. části.

Studijní pomůcka není komplexním studijním materiálem, ale je vaším vodítkem k dalšímu studiu jednotlivých součástí bankovní regulace a dohledu. Předpokladem splnění cílů této studijní pomůcky je alespoň základní znalost problematiky bankovního podnikání a bankovních produktů.

Obsah

Stručný obsah

Kapitola 1

Vznik bankovní regulace a dohledu

Tato úvodní část studijní pomůcky vás seznámí s důvody a souvislostmi vzniku centrálních bank jako institucí spojených s existencí bankovní regulace a dohledu. Získáte znalost funkcí centrální banky a poznáte současný systém centrálních bank v Evropské unii.

Kapitola 2

Podstata, způsoby a cíle bankovního dohledu

Kapitola obsahuje vysvětlení pojmu bankovní regulace a dohledu, možné způsoby jejího provádění a popisuje cíle, ke kterým tato činnost centrálních bank a pověřených institucí směřuje.

Kapitola 3

Důvody existence regulace a dohledu bank

Skutečnosti uvedené v této kapitole jsou základem problematiky bankovní regulace a dohledu, vysvětlují důvody opravňující její existenci. Seznámí vás se zvláštnostmi bankovních institucí jako podnikatelských subjektů i stanovisky některých kritiků regulace bankovního systému.

Kapitola 4

Součásti systému regulace a dohledu bank

Kapitola je zaměřena na základy problematiky bankovního dohledu, seznámí vás s jejími jednotlivými součástmi a jejich náplní. Osvojení znalostí uvedených oblastí bankovní regulace a dohledu je předpokladem zvládnutí celé této problematiky.

Kapitola 5

Systémy bankovní regulace a dohledu ve vybraných zemích

Popis a vysvětlení systémů bankovního dohledu ve vybraných zemích světa vám poslouží k objasnění organizačních odlišností těchto systémů vlivem historického vývoje příslušné země a zvyklostí v uvedených zemích.

Kapitola 6

Dohled mezinárodně působících bank

Obsah kapitoly zahrnuje problematiku mezinárodně působících bank v souvislosti s vykonáváním bankovního dohledu. Seznámí vás s obecnými mezinárodními pravidly dohledu bank a jevy ovlivňující mezinárodní bankovní dohled.

Kapitola 7

Vývojové tendence centrálních bank a bankovního dohledu

V textu jsou uvedeny základní názory kritiků i obhájců existence a působení centrálních bank, rovněž jsou naznačeny předpokládané směry vývoje bankovní regulace a dohledu. Porovnání uvedených stanovisek zlepší vaši orientaci v této oblasti bankovníctví.

Kapitola 8

Regulace a dohled v České republice

Závěrečná kapitola studijní pomůcky zahrnuje specifika vývoje a existence bankovního dohledu v České republice, jeho postupnou harmonizaci v souvislosti se vstupem do Evropské unie. Uvedeny jsou rovněž cíle bankovního dohledu směřující ke stabilitě bankovního systému.

Úplný obsah

1. Vznik bankovní regulace a dohledu	11
1.1 Zakládání centrálních bank a jejich důvody	12
1.2 Určující znaky a zásady činnosti centrální banky	12
1.3 Centrální banky v současnosti a jejich funkce	13
1.4 Systém centrálních bank v EU a bankovní dohled	13
2. Podstata, způsoby a cíle bankovního dohledu	15
2.1 Podstata regulace a dohledu bank	16
2.2 Způsoby bankovního dohledu	16
2.3 Cíle bankovního dohledu	16
3. Důvody existence regulace a dohledu bank	19
3.1 Zvláštnosti bankovních institucí	20
3.2 Asymetrie informací	20
3.3 Světový pokles zprostředkování bank	21
3.4 Regulace, dohled a měnová politika	21
3.5 Kritika systémů regulace a dohledu bank	21
4. Součásti systému regulace a dohledu bank	23
4.1 Vstup do bankovníctví	24
Předložení žádosti	24
Forma vlastnictví banky	24
Minimální výše základního kapitálu	24
Způsobilost managementu banky	24
Záměry činnosti banky	25
Technický, technologický a kontrolní systém banky	25
4.2 Základní povinnosti bank	25
Přiměřenost kapitálu	25
Přiměřenost likvidity	26
Úvěrová angažovanost	26
Poskytování informací	26
Ochrana před nelegálními praktikami	27
4.3 Povinné pojištění vkladů	27
4.4 Věřitel poslední instance	28
5. Systémy bankovní regulace a dohledu ve vybraných zemích	31
5.1 Velká Británie	32
5.2 Spolková republika Německo	32
5.3 Švýcarsko	32
5.4 Japonsko	33
5.5 Kanada	33
5.6 Spojené státy americké	33

6. Dohled mezinárodně působících bank	35
6.1 Motivy mezinárodního působení bank	36
6.2 Obecná pravidla mezinárodního dohledu bank	36
6.3 Problémy mezinárodního dohledu	37
7. Vývojové tendence centrálních bank a bankovního dohledu.	39
7.1 Kritika a obhajoba centrálních bank	40
7.2 Předpokládaný vývoj bankovní regulace a dohledu	41
8. Regulace a dohled bank v České republice.	43
8.1 Vývoj bankovní regulace a dohledu po roce 1990	44
8.2 Cíle bankovní regulace a dohledu v České republice	46

Úvod

Vážení studenti a čtenáři,

znalost problematiky bankovní regulace a dohledu vám umožní orientaci v makroekonomickém i mikroekonomickém pohledu na činnosti bankovního sektoru jako důležitou součást finančního systému. Studium této oblasti bankovníctví je návazností na vaše znalosti činnosti centrální banky a obchodních bank a jejich produktů.

Pojem bankovní regulace a dohled zdánlivě nezapadá do prostředí tržní ekonomiky. Při bližším poznání této oblasti bankovníctví zjistíme, že právě v tržních ekonomikách se může plně uplatnit systém vztahů centrální banky k ostatním bankám. Skutečností je, že právě bankovní sektor je jedním z nejvíce regulovaných oblastí v tržních ekonomikách. Tyto vztahy souvisí s postavením obchodních bank jako podnikatelských subjektů s řadou specifíků a postavením centrální banky s jejími funkcemi a nástroji uplatňovanými ve dvoustupňovém bankovním systému typickému pro tržní ekonomiky.

Bankovní regulace a dohled v centrálně řízených ekonomikách v podstatě neexistuje, je nastaven přímým řízením bankovního sektoru „centrální bankou“ rovněž vykonávající činnosti obchodních bank. Další existující specializované banky v tomto systému jsou podřízeny pokynům řídicí banky bez možnosti samostatného rozhodování.

Vznik bankovní regulace a dohledu je spjat se vznikem centrálních bank zakládaných nebo ustavených z různých důvodů. Původně to byly zájmy vlád a panovníků na získání a kontrole nad zdroji státních financí, později to byly ekonomické důvody centralizace emise peněz, provádění měnové politiky a dohled nad bankovním sektorem.

V současné době je bankovní regulace a dohled, v souvislosti s liberalizací působení bankovních institucí v mezinárodním měřítku, intenzivně sledován a harmonizován. Tento proces probíhá jak v evropském, tak v celosvětovém měřítku a je usměrňován a koordinován Basilejským výborem bankovního dohledu.

Hlavními důvody bankovního dohledu jsou specifika bankovního podnikání, nutnost věrohodných informací o bankovním sektoru, celosvětový jev označovaný jako pokles zprostředkování obchodních bank na finančních transakcích v ekonomice a zejména provádění měnové politiky centrálními bankami.

Nutno konstatovat, že současný systém bankovního dohledu a regulace má svoje kritiky a odpůrce, stejně jako řada zastánců liberálního bankovníctví kritizuje existenci centrálních bank.

Cílem tohoto studijního textu je vysvětlení základních pojmů a současné problematiky bankovní regulace a dohledu v uvedených souvislostech. Předpokladem jeho efektivního využití jsou základní znalosti problematiky centrálního a obchodního bankovníctví a další studium odborných publikací a informačních pramenů.

Všechny výše uvedené oblasti bankovní regulace a dohledu jsou předmětem stručného popisu a vysvětlení v tomto textu. Jednotlivé kapitoly pojednávají postupně o vzniku a podstatě bankovní regulace a dohledu, dále o jeho důvodech a součástech. Rovněž je provedeno porovnání systémů dohledu a regulace bank ve vybraných zemích a zařazena problematika mezinárodního působení obchodních bank. Závěrem jsou uvedeny tendence vývoje v této oblasti a názory na činnost centrálních bank.

Autor

- **Zakládání centrálních bank a jejich důvody**
- **Zásady činnosti centrální banky, definiční znaky CB**
- **Centrální banky v současnosti a jejich funkce**
- **System centrálních bank a bankovní dohled v Evropské unii**

1

Vznik bankovní regulace a dohledu

Cíl kapitoly

Cílem této kapitoly je objasnit původ vzniku bankovní regulace a dohledu a s ním spojených centrálních bank a jejich typické činnosti. Nastínit postavení centrálních bank v současných ekonomikách a bankovních systémech a dotknout se současného stavu vývoje bankovního systému v EU.

Časová zátěž

- samostudium - 2 hodiny

1.1 Zakládání centrálních bank a jejich důvody

Bankovní dohled a regulace je spjata s existencí centrálních bank, případně s nimi spolupracujícími institucemi v této oblasti. Regulace bankovního sektoru je jednou z nejdůležitějších činností centrální banky spolu s měnovou politikou v tržních ekonomikách, bankovníctví patří k nejvíce regulovaným oblastem.

Centrální banky i jejich mikroekonomickou funkci bankovního dohledu můžeme označit jako mladé instituce a činnosti v bankovním systému. Centrální banky svou existenci vytvořily spolu s obchodními bankami dvoustupňový bankovní systém, období vzniku centrálních bank spadá v podstatě do období 18. a 19. století, na počátku 20. století byly bankovní systémy vytvořeny v dnešní podobě.

Důvody zakládání centrálních bank z historického pohledu můžeme označit spíše za politické a praktické než za ekonomické. Byly to zájmy panovníků a vlád na získání dostatečných finančních zdrojů a ovládnutí státní pokladny. Pozdější ekonomické důvody zakládání centrálních bank můžeme spojit s nutností centralizace emise peněz, provádění měnové politiky a bankovního dohledu nad obchodními bankami, potřeby mezibankovního platebního styku apod.

Centrální banky byly zakládány buď jako nové banky s určením jejich činnosti nebo vznikly přeměnou některé obchodní banky, případně bylo obchodní bance přiděleno právo výlučné emise bankovek.

Příklad

Bank of England byla založena jako nová instituce - centrální banka v Anglii v roce 1694. Král Vilém III. založil tuto centrální banku v období války mezi Anglií a Francií z důvodu soustředění dalších finančních prostředků v této instituci, která byla pod jeho vlivem. Kapitál byl získán jako akciový kapitál od bohatých Angličanů, banka poskytovala výhodné úvěry formou vydávání nových bankovek. Výsadní právo emise bankovek v Anglii a Skotsku získala Bank of England až v roce 1844 a stala se tak v dnešním pojetí opravdovou centrální bankou.

Banca d'Italia vznikla jako italská centrální banka sloučením tří obchodních bank a přidělením práva emise bankovek takto vzniklé obchodní bance. Konečné výsadní právo jediného emitenta bankovek získala v roce 1926.

1.2 Určující znaky a zásady činnosti centrální banky

Centrální banky

Pro snadnější pochopení výkonu bankovní regulace a dohledu centrální bankou si dále uvedeme její definiční znaky a zásady činnosti.

Mezi základní definiční znaky centrální banky řadíme:

- emisní monopol, tedy výsadní právo emise hotovostních peněz;
- provádění měnové politiky zaměřené zejména na regulaci množství peněz v oběhu a stabilitu měny;
- regulaci bankovního systému, stanovení základních pravidel a povinností obchodních bank.

Z dosavadních poznatků o činnosti centrálních bank a historických důvodech jejich vzniku můžeme vymezit základní zásady jejich činnosti.

Jde zejména o banku nekonkurující obchodním bankám, nezávislou instituci ve svém rozhodování, je bankou pro ostatní banky, působí jako vykonavatel nebo organizátor mezibankovního zúčtování. Podporuje fungování bankovního systému a funkci finančních trhů.

1.3 Centrální banky v současnosti a jejich funkce

Centrální banky mají ve vyspělých tržních ekonomikách své pevné místo. Jejich postavení však vykazuje, vlivem historického vývoje bankovního systému a dalších politicko-ekonomických okolností, různý stupeň nezávislosti (viz kapitola 5).

V některých zemích nejsou centrální banky ustaveny vůbec a nahrazeny tzv. měnovou radou, nebo existují souběžně s touto radou. Institucionálně více centrálních bank působí např. v USA, ve skutečnosti je činnost centrálních bank působících v jednotlivých distriktech koordinována.

Centrální banky využívají různých hlavních cílů při realizaci měnové politiky, obvykle cenovou stabilitu (včetně ČR), nízkou míru inflace nebo cílování inflace.

Přes uvedené odlišnosti můžeme konstatovat, že funkce centrálních bank ve vyspělých zemích se shodují, můžeme je rozdělit na makroekonomické a mikroekonomické.

Do makroekonomických zařazujeme:

- emise hotovostních peněz,
- měnovou politiku,
- devizovou správu.

Do mikroekonomických zařazujeme:

- regulace a dohled bankovního systému,
- banka bank,
- banka státu,
- reprezentant v měnové oblasti.

1.4 Systém centrálních bank v EU a bankovní dohled

V nedávné minulosti jsme byli svědky, v souvislosti s přípravou a realizací měnové integrace členských zemí EU, vzniku nového systému centrálních bank. Zavedení společné měny Euro předcházelo založení Evropské centrální banky (ECB, 1999) se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem.

Centrální banka v EU

Spolu s ostatními národními centrálními bankami zemí EU tak vznikla jistá modifikace dvoustupňového bankovního systému, tedy Evropský systém centrálních bank, někdy označovaný jako Eurofed. V tomto systému mají národní centrální banky a ECB plnou právní subjektivitu a nejsou závislé na žádném orgánu EU.

Oblast bankovního dohledu a regulace není dosud plně sjednocena, dohled je prováděn jednotlivými národními centrálními bankami na principu domovské země. Evropská centrální banka se bude v budoucnu patrně soustředit pouze na činnost multinárodních bankovních holdingů.

Mezi členskými zeměmi EU je uplatňován systém tzv. společného pasu (jednotné licence), který opravňuje banku působící na základě licence vydané v některé členské zemi EU působit v jiné členské zemi EU bez dalšího povolení hostitelské země.

Shrnutí kapitoly

Existence bankovní regulace a dohledu je historicky spjata s existencí centrálních bank. Důvody jejich založení byly politické nebo ekonomické podle okolností historického vývoje jednotlivých zemí. Centrální banka v podstatě určují znaky emisního monopolu, provádění měnové politiky a regulace bankovního systému. Ve vyspělých tržních ekonomikách mají centrální banky vymezeny rovněž makroekonomické a mikroekonomické funkce.

Vlivem měnové integrace v Evropské unii byl vytvořen specifický systém evropských centrálních bank založením a fungováním Evropské centrální banky (1999).

Otázky k zamyšlení

1. Porovnej historické důvody vzniku obchodních a centrálních bank.
2. Centrální banka se vyznačuje výlučným právem emise hotovostních peněz, emituje také jiné peníze?
3. Srovnej základní funkce obchodních bank a centrální banky.
4. Popiš zvláštnosti Evropského systému centrálních bank zemí EU.

- Podstata regulace a dohledu bank
- Způsoby bankovního dohledu
- Cíle bankovního dohledu

2.

Podstata, způsoby a cíle bankovního dohledu

Cíl kapitoly

V této kapitole bude našim cílem seznámit se s pojmem bankovní regulace a dohled a jeho podstatou, uvedeme základní způsoby a druhy dohledu na bankovní sektor i na jednotlivé banky. Z uvedených poznatků pak vyplynou vlastní cíle bankovního dohledu v ekonomice.

Časová zátěž

- samostudium - 2 hodiny

2.1 Podstata regulace a dohledu bank

Podstata dohledu

Regulaci bank chápeme jako stanovení a realizaci určitých podmínek a rozsahu činnosti bank v ekonomice.

Dohledem rozumíme kontrolu bank při dodržování pravidel jejich činnosti se stanovením postihů a sankcí v případě jejich nedodržování.

Regulaci existence a podmínek činnosti bankovních institucí provádějí centrální banky nebo centrální banky společně s institucemi k tomu pověřenými podle specifických podmínek v různých zemích.

Dohled nad bankovním sektorem vykonávají nejenom centrální banky a další pověřené instituce, ale i externí auditorské firmy a orgány interního auditu bank. Externí auditorské firmy ověřují zejména účetní systémy bank a ošetření bankovních rizik. Úzce spolupracují s institucemi bankovního dohledu a sdělují jim skutečnosti negativně ovlivňující bankovní systém.

Můžeme konstatovat, že v oblasti bankovního dohledu nabývá stále více na důležitosti prevence nedostatků bankovního sektoru před jejich vlastním následným zjišťováním.

2.2 Způsoby bankovního dohledu

Dohled bank směřující k dodržování stanovených pravidel jejich činnosti sehrává důležitou roli i v oblastech rozhodování o poskytnutí pomoci centrální banky obchodním bankám nebo v oblastech problematiky pojištění vkladů.

V podstatě rozlišujeme:

- dohled na dálku (off-site examinations), využívající informace bank poskytované prostřednictvím stanovených výkazů, výhodou tohoto systému jsou nízké náklady, nevýhodou je jistá neaktuálnost informací a možnost neúplných informací;
- dohled na místě (on-site examinations), je využíván pro aktuální a detailní informace o bankách, zejména při zjištěných problémech banky, dohled vykazuje vyšší náklady a klade nároky na odbornost dohlížejících pracovníků.

Pro srovnatelné hodnocení výsledků bank je využívána nejznámější mezinárodně standardní metoda CAMEL, vypovídající o stavu banky v oblastech podle jednotlivých písmen názvu, tedy Capital (kapitál), Assets (aktiva), Management (řízení), Earnings (výnosy), Liquidity (likvidita).

2.3 Cíle bankovního dohledu

Bankovní dohled je jednou z mikroekonomických funkcí centrální banky, zařazujeme ho však do makroekonomické oblasti ekonomického rozvoje. Provedení měnové politiky centrální bankou není možné bez dohledu nad bankami - institucemi, které emitují podstatnou část bezhotovostních peněz do ekonomiky.

K obecným cílům bankovního dohledu patří:

- efektivní provádění měnové politiky vzhledem k emisní činnosti obchodních bank;
- bezpečnost a spolehlivost bankovního systému, omezení jeho závažných poruch;
- efektivní fungování bankovního systému jako předpokladu fungování celé ekonomiky;
- získávání žádoucích informací o bankovním sektoru pro vkladatele, akcionáře, dlužníky apod.;
- ochrana investorů do bank, zejména vkladatelů, spojeno s povinností pojištění vkladů bankami;
- důvěryhodnost bankovního systému v souvislosti s nekalými praktikami.

Shrnutí kapitoly

Podstatou bankovní regulace a dohledu je stanovení a kontrola dodržování pravidel stanovených pro bankovní sektor. Kontrola může být prováděna na místě nebo na dálku prostřednictvím informací předávaných komerčními bankami. Cílem bankovního dohledu je zejména stabilita bankovního systému včetně získávání informací o jeho stavu a vývoji, ochrana vkladatelů do bank a možnost efektivního provádění měnové politiky.

Otázky k zamyšlení

1. Charakterizujte pojem regulace a dohledu bank.
2. Uveďte výhody a nevýhody jednotlivých možností provádění dohledu.
3. Proč má činnost obchodních bank zásadní význam v měnové politice?

- Zvláštnosti bankovních institucí
- Asymetrie informací
- Světový pokles zprostředkování bank
- Regulace a dohled a měnová politika
- Kritika systémů regulace a dohledu bank

3.

Důvody existence regulace a dohledu bank

Cíl kapitoly

Zaměření této kapitoly je jednou ze základních a podstatných částí pojednání o bankovní regulaci a dohledu. Důvody jeho existence nespatřujeme v oblastech vlastního bankovního podnikání nebo subjektů na něm zúčastněných – vlastníků bank, rovněž ne z pohledu konečného cíle podnikání, tedy zisku. Důležitý je pohled na banky z hlediska předmětů jejich činnosti a s nimi souvisejících rizik a dále uvedených skutečností. Cílem této kapitoly bude objasnit zvláštnosti obchodních bank jako podnikatelských subjektů.

Časová zátěž

- samostudium - 3 hodiny

3.1 Zvláštnosti bankovních institucí

Důvody regulace a dohledu

Specifičnost bankovního podnikání je dána již základními funkcemi odvodních bank, tedy finančním zprostředkováním, emisí bezhotovostních peněz a prováděním platebního styku.

Obchodní banky emitují do oběhu bezhotovostní peníze poskytováním úvěrů nebankovním subjektům a zásadně tak ovlivňují makroekonomickou veličinu množství peněz v oběhu. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby centrální banky, provádějící měnovou politiku, regulovaly a dohlížely na dodržování pravidel v oblasti aktivních obchodů bank.

Velmi důležitou činností obchodních bank je provádění platebního styku, jehož rozhodující podíl banky uskutečňují. Tato životně důležitá součást ekonomiky vyžaduje jasná pravidla jeho fungování a ochrany a stanovení povinností jeho účastníků.

Další závažnou skutečností v podnikání bank je využívání cizích finančních zdrojů (vkladů) tvořících mnohonásobnou převahu oproti zdrojům vlastním. S tímto faktem souvisí důvěra investorů – vkladatelů do bank - nejenom v jednotlivé banky, ale v celý bankovní systém. Pravidla bankovní regulace a dohledu směřují z tohoto důvodu do oblastí likvidity banky (schopnosti dostát svým závazkům) a do oblastí povinného pojištění vkladů bank.

Pravidla likvidity souvisí se skutečností obvyklé struktury bankovních aktiv a pasiv, kde převládají střednědobá a dlouhodobá aktiva a krátkodobá pasiva. Smyslem pravidel likvidity je stanovení určité povinné struktury mezi aktivy a pasivy v bilanci banky.

Specifickým problémem bankovního sektoru jsou úpadky bank. Čím větší je banka, tím větší jsou následky úpadku pro vkladatele a obtížnější řešení bankovních aktiv s nízkou tržní hodnotou. Úpadky velkých bank ohrožují stabilitu celého bankovního sektoru, cílem pravidel bankovní regulace a dohledu je zajištění a podpora stability bankovního systému.

Vysoká ziskovost bankovníctví, jeho oligopolní charakter a značná konkurence mohou vést banky k uzavírání vysoce ziskových avšak více rizikových obchodů, odvětví bankovníctví může lákat do svého prostředí subjekty se zájmem o maximalizaci zisku na úkor dlouhodobé stability banky. Z těchto důvodů jsou stanovena pravidla regulace a dohledu pro vstup do bankovníctví, pravidla pro rizikovost bankovních obchodů a pro stabilitu bank.

3.2 Asymetrie informací

Asymetrii informací můžeme vysledovat ve všech oblastech společenského dění, pro oblast bankovníctví je tento jev typický. Podstatou problému je značná citlivost a důvěrnost informací o bankovních obchodech a značná rozdílnost možností přístupu k informacím o bankovních institucích.

Můžeme vycházet z předpokladu určité stupnice možností získání maximálních a pravdivých informací o bance.

Jako první a nejlépe informovaní budou patrně vlastníci a vedení banky, dále centrální banka a dohlížející instituce. Následovat budou ostatní obchodní banky, účastníci finančního trhu a další instituce (např. Ministerstvo financí). Nejhorší přístup k informacím o bance budou mít paradoxně největší investoři – vkladatelé (klienti).

Posláním bankovní regulace a dohledu je omezit existující asymetrii informací stanoveným systémem informačních povinností bank a dosáhnout možnosti včasného zásahu při hrozící destabilizaci banky.

3.3 Světový pokles zprostředkování bank

Pokles finančního zprostředkování bank je proces celosvětového postupného poklesu podílu bank na finančních transakcích v ekonomice a to ve prospěch nebankovních institucí zejména investičních a podílových fondů, penzijních fondů a pojišťoven. Tyto subjekty poskytují řadu bankovních služeb včetně soustředění vkladů a poskytování úvěrů.

Tímto procesem dochází k rozporu v podmínkách činnosti institucí s odlišným stupněm regulačních pravidel pro bankovní a nebankovní subjekty vykonávajících obdobné finanční operace včetně emise peněz.

Dochází ke snahám obchodních bank prosadit na centrální bance aplikaci pravidel regulace a dohledu na nebankovní subjektech, současně banky vstupují do oblastí obchodů dříve nebankovního charakteru jako pojištění, obchody s pohledávkami, leasing apod.

Celkově pak vyvstává problém pro centrální banku v oblasti měnové politiky, kdy nemůže zcela ovlivňovat emisi a oběh peněz uskutečňovaný mimo bankovní sféru. Výsledkem bude patrně proces postupného přenášení bankovních pravidel na nebankovní subjekty.

3.4 Regulace, dohled a měnová politika

Jak již bylo uvedeno, důslednost provádění měnové politiky centrální bankou v oblasti ovlivňování množství peněz v oběhu není možná bez možnosti dohledu nad nebankovními institucemi s možností emise peněz do oběhu. Tato skutečnost potvrzuje nutnost budoucího rozšiřování bankovních pravidel regulace a dohledu na nebankovní subjekty.

Pro řešení této situace můžeme zvažovat realizaci přímých opatření jako např. zákaz přijímání vkladů nebankovními subjekty nebo přistoupit k celkové liberalizaci bankovníctví. Tato opatření nebo nástroje se jeví pro současné moderní tržní ekonomiky jako obtížně realizovatelné.

3.5 Kritika systémů regulace a dohledu bank

Kritici systému bankovní regulace a dohledu zastávají názor, že zásahy tohoto typu do tržního prostředí neodpovídají jeho charakteru. Upozorňují zejména na to, že regulace a dohled bank může ohrozit jejich přirozený podnikatelský vývoj, omezit jejich inovační aktivity a vytvořit z bank příliš konzervativní instituce.

Dále poukazují na nákladovost celého systému bankovního dohledu a snahy bank o obcházení stanovených pravidel.

Pochybují o efektivitě systému dohledu a to jak při kontrole jednotlivých bankovních činnostech (např. mimobilanční obchody), tak při předcházení bankovních úpadků a možnostech jejich řešení v souvislosti s tvrzením „too large to fail“ (příliš velká na to, aby mohla padnout).

Řada těchto kritických názorů má jistě svoje opodstatnění, v současných tržních ekonomikách se jeví jako výhodnější využít tyto názory ke zdokonalení a efektivnějšímu pojetí bankovního dohledu.

Kritika regulace a dohledu

Shrnutí kapitoly

Jako důvody provádění bankovního dohledu a regulace bank můžeme uvést specifika bankovního podnikání, asymetrii informací o bankovním systému z hlediska různých subjektů, dále pokles zprostředkování bank spočívající v postupném růstu podílu nebankovních subjektů na finančních transakcích v ekonomice a nutnost regulace bank, postupně i nebankovních subjektů v souvislosti s prováděním měnové politiky centrální bankou.

Otázky k zamyšlení

1. Jaká jsou hlavní specifika činnosti obchodních bank?
2. Vysvětlíte pojem asymetrie informací.
3. Co rozumíme poklesem zprostředkování bank?
4. Najděte protiargumenty kritiků bankovního dohledu.

- **Vstup do bankovníctví**
- **Základní povinnosti bank**
- **Povinné pojištění vkladů**
- **Věřitel poslední instance**

4.

**Součástí systému regulace a
dohledu bank**

Cíl kapitoly

V minulé kapitole jsme se zabývali základními důvody existence bankovní regulace a dohledu, v této kapitole si vysvětlíme další souvislosti přímo navazující a související. Cílem kapitoly bude pojmenovat a popsat oblasti, ve kterých je bankovní regulace a dohled prováděn, jaká pravidla jsou obchodním bankám stanovena, můžeme je tedy označit za součásti regulace a dohledu bank.

Časová zátěž

- samostudium - 4 hodiny, vypracování POTu - 4 hodiny

4.1 Vstup do bankovníctví

Součásti regulace a dohledu

Vstoupit do bankovního sektoru a působit jako banka může žádající subjekt pouze po získání licence od centrální banky (v ČR od ČNB) nebo instituce pověřené centrální bankou.

Podmínky pro získání bankovní licence existují v podobě zákona, ve vyspělých zemích jsou stále více vzájemně harmonizovány, např. v zemích Evropské unie platí licence vydaná v jednom členském státě pro působení banky v jiných členských státech (princip společného pasu). Posuzování žádosti o vydání licence působit jako banka je prováděno s přihlédnutím na potřeby bankovního systému, i po splnění předepsaných podmínek nemusí být licence vydána.

Posuzování žádosti pro přidělení licence působit jako banka probíhá obvykle v dále popsaných oblastech.

4.1.1 Předložení žádosti

Žádosti předkládají právnické nebo fyzické osoby s prokázanou bezúhonností, žádost obsahuje návrh stanov banky, zakladatele banky, její strategii a hlavní činnosti. Dalšími navazujícími záměry banky jsou předpoklady hospodářského výsledku, organizační struktura banky včetně návrhu kontrolního systému.

Důležitou součástí jsou informace o způsobilosti managementu a jejich navrhované funkce, dále technické, technologické a bezpečnostní systémy banky.

4.1.2 Forma vlastnictví banky

Banky jsou zakládány jako akciové společnosti, mohou být založeny právnickou nebo fyzickou osobou. V případě fyzických osob jsou stanoveny limity pro minimální počty fyzických osob a maximální podíl jedné osoby na základním kapitálu banky.

Celosvětově nejsou povolovány banky ve vlastnictví např. jedné osoby vzhledem k již zmíněné specifičnosti bankovních institucí.

4.1.3 Minimální výše základního kapitálu

Do stanovené lhůty musí žadatel o licenci prokázat schopnost upsat a splatit minimální výši základního kapitálu (v ČR v současnosti 500 mil. Kč, v zemích EU 5 mil. Euro). Kapitál nesmí mít povahu úvěrového zdroje od jiného subjektu a musí mít svůj zřejmý původ.

4.1.4 Způsobilost managementu banky

Od členů managementu je vyžadována odborná způsobilost a praxe, bezúhonnost, posuzováno je předchozí působení apod. Instituce vydávající bankovní licenci vyžaduje informace o změnách statutárních orgánů a může požadovat změny v obsazení vedení banky.

4.1.5 Záměry činnosti banky

Požadovaný program bankovní činnosti má vliv na rozsah přidělené licence, tento může být omezen např. mimo devizové operace, hypoteční úvěry apod. Předpoklad působení banky musí obsahovat dopady obchodů na likviditu a rentabilitu, počty zaměstnanců a rozsah pobočkové sítě.

4.1.6 Technický, technologický a kontrolní systém banky

Velmi důležitým předpokladem vydání licence a vlastního působení banky je organizace vnitřního kontrolního systému, na jeho obsazení jsou kladeny obdobné nároky jako na vrcholový management banky. Vnitřní kontrolní systém, jako součást dohledu banky musí splnit podmínky nezávislosti, spolehlivosti a efektivnosti.

Do technických a bezpečnostních předpokladů působení banky řadíme úroveň výpočetní techniky, spolehlivost ochrany softwaru, trezory, ostrahu, prostory pro působení banky apod.

Můžeme konstatovat, že vstupní podmínky do bankovníctví vytvářejí nejenom prostor pro posouzení žádosti o licenci, ale vytvářejí také jistou ochrannou bariéru tohoto vstupu pro nežádoucí subjekty. Stanovené podmínky pro vstup do bankovníctví mohou napomáhat k jisté oligopolizaci tohoto sektoru.

4.2 Základní povinnosti bank

Po získání licence a zahájení činnosti musí banka dodržovat řadu stanovených povinností. Jejich kontrola je základem oblasti bankovního dohledu centrální banky nebo pověřené instituce, nedodržování stanovených povinností může vést i k odebrání licence pro působení jako banka.

V další části textu si uvedeme základní povinnosti bank, tedy kapitálovou přiměřenost, přiměřenost likvidity, pravidla úvěrové angažovanosti, poskytování informací, dodržování pravidel pro ochranu banky před poškozením nelegálními praktikami a udržování povinných minimálních rezerv na účtu banky u centrální banky pokud jsou stanoveny.

4.2.1 Přiměřenost kapitálu

Přiměřenosti kapitálu je věnována mimořádná pozornost při stanovení bankovních pravidel v celosvětovém měřítku. Vlastní kapitál banky jako její vlastní finanční zdroj plní funkci zdroje k financování aktivních obchodů, plní úlohu zdroje krytí ztrát banky, omezuje bilanční i mimobilanční obchody banky a je ukazatelem kapitálové síly banky.

Podle mezinárodních standardů je kapitál banky od roku 1999 strukturován:

- Tier 1 - vlastní kapitál (splacené akcie, ážiový fond, zákonné rezervní fondy, nerozdělený zisk).
- Tier 2 - dodatkový kapitál (obecné rezervy ke krytí ztrát a z přehodnocení fixních aktiv, termínovaný podřízený dluh).
- Tier 3 - krátkodobý podřízený dluh.

Vlastní konstrukce kapitálové přiměřenosti omezuje růst aktiv banky majících váhy rizikovosti vyšší jak nula a to v případě, že banka nemá ve skutečnosti vyšší kapitálovou přiměřenost než je stanovena nebo nenavýší svůj vlastní kapitál.

Podle zmíněných mezinárodních standardů vypracovaných Basilejským výborem bankovního dohledu má kapitálová přiměřenost bank tuto hodnotu (označovaná jako Cooke-ratio):

$$\frac{\text{Tier 1} + \text{Tier 2} + \text{Tier 3}}{\text{RVA} + \text{MBP} + \text{KTR}} > 8\%$$

RVA - rizikově vážená aktiva (nominální hodnota x váhy rizikovosti 0,0 - 1,0)

MBP - úvěrové ekvivalenty mimobilančních (podrozvahových položek / mimobilanční položka x faktor konverze x váhy rizikovosti)

KTR - krytí tržního rizika (cenné papíry, deriváty, výpočet jako u MBP)

Banka může ovlivňovat ukazatel kapitálové přiměřenosti v podstatě navýšením vlastního kapitálu ze zdrojů externích (akcionáři) nebo interních (z vytvořeného zisku), dále snížením výše aktiv, případně jejich restrukturalizací na méně riziková aktiva. Omezení výše aktiv banky ukazatelem kapitálové přiměřenosti může vést paradoxně z důvodů snahy o vyšší výnosnost k obchodům s vyšším rizikem (a výnosem) a tím ohrožovat její stabilitu.

4.2.2 Přiměřenost likvidity

Přiměřenost likvidity patří mezi hlavní zásady bankovní činnosti, obecně ji charakterizujeme jako schopnost banky dostát svým závazkům v době jejich splatnosti. Podstatou likvidity je vztah mezi strukturou aktiv a pasiv z pohledu doby jejich splatnosti jako základního kritéria.

Dalším hlediskem likvidity je poměr rychle likvidních aktiv na celkových aktivech, za optimální hranici je považován podíl 10 %. Mezi rychle likvidní aktiva patří vklady u centrální banky (rezervy na aktivní straně rozvahy), hotovostní peníze, vklady u ostatních bank a krátkodobé cenné papíry.

Ukazatelem likvidity je rovněž klasifikace úvěrů banky, tedy jejich zařazení do příslušné rizikové skupiny podle ohrožení návratnosti vyplývající z nedodržování sjednaných smluvních podmínek splácení.

V této souvislosti můžeme i kapitálovou přiměřenost označit za pravidlo likvidity, použité váhy rizikovosti vypovídají o likviditě banky.

Ukazatel likvidity má rovněž svůj paradox spočívající ve vztahu likvidita - rentabilita. Snaha o zvýšení výnosnosti banky může vést k dlouhodobějším (výnosnějším) aktivům a tím k narušování likvidity. Oproti tomu může být banka s nižší výnosností ale dlouhodobě bez problémů s likviditou pro klienty přitažlivější.

4.2.3 Úvěrová angažovanost

Další oblastí regulace bank jsou pravidla úvěrové angažovanosti. Můžeme je označit jako přímé uplatnění pravidel pro dodržování likvidity. Podstatou jsou pravidla upravující maximálně přípustné výše bankovních pohledávek a mimobilančních položek v poměru ke kapitálu banky.

Cílem tohoto pravidla je optimalizace rozložení úvěrových a ostatních aktivit ve vztahu k jednomu dlužníkovi nebo ekonomicky spjatým dlužníkům. Obvykle je stanoven podíl takové angažovanosti ke kapitálu banky ve výši 25 %.

Další limity angažovanosti banky jsou stanoveny ve vztahu k akcionářům (vlastníkům banky), členům vedení banky, členům statutárních orgánů a zaměstnancům. Limitovány jsou rovněž úvěry poskytované ústředím banky svým pobočkám a dceřiným společnostem.

4.2.4 Poskytování informací

Povinnost banky poskytovat požadované informace orgánům bankovního dohledu je základním předpokladem možností dohledu nad bankami.

Tato pravidla souvisí s problematikou asymetrie informací a s jistou důvěrností bankovních informací vzhledem k povaze činnosti banky.

Důležitou úlohu při ověření úplnosti a pravdivosti informací banky hrají externí auditorské firmy.

Banky obvykle předkládají:

- přehled bilančních a mimobilančních položek z důvodů ověření plnění již popsanych pravidel,
- konsolidovanou bilanci,
- výkaz zisků a ztrát,
- roční výroční zprávu včetně auditorské zprávy.

Centrální banky a instituce bankovního dohledu neprovádějí na základě těchto podkladů žádné veřejné hodnocení obchodních bank. Tato hodnocení jsou záležitostí specializovaných ratingových agentur. Výsledek hodnocení je pro banku důležitý nejenom ve vztahu k veřejnosti, konkurenci a k vytváření její image, ale zařazení banky do určité kategorie má zásadní vliv na průběh a cenu budoucích obchodů.

4.2.5 Ochrana před nelegálními praktikami

Nelegální praktiky v bankovní sféře ohrožují nejenom jednotlivé banky, ale mohou v určitém rozsahu oslabit důvěryhodnost a bezpečnost bankovního systému. V současném, stále více otevřeném světovém pohybu financí, vlivem vývoje nových technologií a inovací bankovních produktů se zvyšují možnosti využívání nelegálních praktik.

Oproti tomu se zvyšují možnosti identifikace nelegálních bankovních praktik rozšiřováním vzájemných informačních toků, harmonizací a standardizací bankovních pravidel.

Jednou z nejrozšířenějších nelegálních bankovních praktik je praní špinavých peněz, tedy legalizace příjmů z nezákonné činnosti (drogy, zbraně apod.). Jedná se většinou o peníze v hotovosti převáděné na aktiva prostřednictvím bankovních vkladů, směnárén, pošt, nastrčených firem, sázkových kanceláří apod.

Základní možností omezení těchto činností je zrušení anonymních kont a stanovení limitů pro ohlašovací povinnost bank při hotovostních operacích. Podle mezinárodních úmluv (např. Konvence Rady Evropy - 1990) mohou banky odstoupit od bankovního tajemství při podezření na praní špinavých peněz. Prokázaný podíl banky na praní špinavých peněz je obvykle důvodem pro odnětí bankovní licence.

Dalším problémem bankovního sektoru jsou tzv. obchody zasvěcených (insider obchody) s důvěrnými informacemi nedostupnými mimo bankovní sektor. Jedná se zejména o informace o klientech banky a kapitálovém trhu. Předcházet těmto praktikám je velmi obtížné, v současné době je soustředěna pozornost do oblastí omezení vnitřních informací mezi komerčním a investičním bankovníctvím, případným zastavením podezřele výnosných obchodů nebo trestním postihem zúčastněných.

Problematickou oblastí jsou rovněž podvody managementu bank a bankovních akcionářů. Soustřeďují se do oblastí úvěrů (fiktivní úvěry, provize, lepší klasifikace dlužníků) nebo do oblastí defraudací, zkraslování účetnictví, zakrývání ztrát apod. Tato skutečnost může být rovněž podpurným argumentem pro existenci účinného bankovního dohledu.

4.3 Povinné pojištění vkladů

Povinnost pojistit vklady patří k základním součástem bankovní regulace a dohledu ve vyspělých zemích. Důvodem této povinnosti je ochrana peněžních úspor vkladatelů jako převážné části finančních zdrojů banky a důležité makroekonomické veličiny.

Pojištění vkladů částečně eliminuje riziko vkladatelů, kteří vlivem asymetrie informací nemají dostatečný přehled o skutečném riziku vložených prostředků. Z pohledu

4. Součásti systému regulace a dohledu bank

makroekonomického pojištění vkladů zvyšuje důvěryhodnost a bezpečnost bankovního systému a ekonomickou rovnováhu.

Pro banky znamenají tyto ekonomicky příznivé dopady pojištění vkladů ovlivnění jejich obchodů o náklady na platby pojistného, tedy snížení ziskovosti banky a tendence ke snižování úroků z vkladů a zvyšování úroků z úvěrů.

Z pohledu rozhodovacích procesů zúčastněných subjektů, bank a vkladatelů, můžeme hovořit v souvislosti s pojištěním vkladů o možném morálním hazardu. Na straně vkladatelů spočívá v tom, že rozhodnutí o vkladu může být provedeno pouze na základě konkrétní úrokové míry bez ohledu na skutečnou rizikovitost vkladu. V praxi obvykle banky s vyššími úroky za vklady vykazují nedostatek finančních zdrojů a vyšší rizikovitost obchodů.

Bankovní morální hazard spočívá v tom, že management může provádět rizikové operace s tím, že případné dopady na vkladatele při ohrožení banky uhradí pojišťovací instituce vkladů.

Pojištění vkladů je obvykle limitováno částkou vkladu (v ČR nyní 25 000 Euro) a limitem náhrady, při likvidaci banky většinou 90 % vkladu u neanonymních vkladů.

Platby pojistného za pojištění vkladů se odvozují podle nominální výše aktiv nebo pasiv, tato metodika může ovlivnit tempo růstu velkých bank, nebo podle nominální výše vkladů (případně dělených podle lhůty splatnosti, vkladatelských subjektů, měny apod.).

Současná teorie se přiklání ke stanovení a provádění plateb pojistného podle rizikovitosti bankovních obchodů. V podstatě se jedná o stanovení rozdílu mezi výnosností aktiv celkem a výnosností bezrizikových aktiv. Od této hodnoty se dále odečte sazba pojistného vkladů a podle kladné nebo záporné výsledné hodnoty je posuzován optimální vztah rizikovitosti bankovních obchodů a sazeb pojištění vkladů.

V České republice upravuje pravidla pojištění vkladů Zákon o bankách č. 21/1992 sb. § 41, institucí pojištění vkladů je Fond pojištění vkladů. Pojištěny jsou neanonymní (identifikované) vklady a úroky v CZK i cizí měně, kredity na účtech, vkladové listy a certifikáty, ne směnky.

Pojištěny nejsou vklady bank a finančních institucí, vklady zdravotních pojišťoven a státních fondů.

Finančními zdroji Fondu pojištění vkladů jsou příspěvky bank (0,1 % průměrného stavu pojištěných vkladů a úroků, 0,05 % z vkladů a úroků stavebních spořitelen), výnosy z investování, zdroje finančního trhu a výpomoci z bankrotů a likvidací.

Náhrada vkladů je ve výši 90 % vkladu a úroků, maximálně 25 000 Euro, nevztahuje se na osoby se zvláštním vztahem k bance.

4.4 Věřitel poslední instance

Tímto pojmem rozumíme úvěrovou pomoc obchodním bankám při jejich finančních obtížích poskytovanou centrální bankou nebo institucí k tomu pověřenou. Tato úvěrová pomoc je využívána po vyčerpání ostatních možností bank např. na finančním trhu nebo úvěrem od jiné banky. Smyslem finanční pomoci obchodním bankám je udržení stability a důvěryhodnosti bankovního systému, zamezení úpadku velké banky může znamenat omezení rizika ohrožení dalších bank a celého bankovního systému (systémové riziko).

Kromě systémového rizika musí centrální banka zvážit vniklé náklady na záchranu banky a morální dopady takové výpomoci z pohledu ostatních bank.

Dalším důležitým hlediskem úvěrové výpomoci je míra a příčiny finančních problémů banky. Výpomoc je poskytována bankám dočasně nelikvidním, ne však nesolventním. Nesolventnost již znamená snížení tržní hodnoty aktiv banky na úroveň nižší než je tržní hodnota závazků banky. Není tedy dočasně narušena pouze jejich vzájemná struktura jako v případě zhoršení likvidity.

Úvěrová pomoc obchodní bance musí být zvažována z pohledu účelnosti a návratnosti, je poskytována obvykle jako lombardní úvěr na doplnění likvidity, úvěr na povinné minimální rezervy nebo nouzový úvěr.

V případě, že by finanční problémy banky byly ovlivněny neodpovědným nebo podvodným jednáním managementu banky, nepřichází další podpora ze strany centrální banky v úvahu.

Kromě úvěrové výpomoci může centrální banka nebo stát poskytnout problémové bance záruky v oblasti vkladů, finanční pomoc může být poskytnuta jiné bance problémovou banku přebírající nebo může být banka nabídnuta k prodeji.

Velmi důležitým problémem při poskytování úvěrové výpomoci problémové bance je dopad do měnové politiky centrální banky. Poskytnuté finanční zdroje použije banka k úhradě závazků jiným bankám nebo k výplatě vkladů, tyto operace v konečném důsledku vytvoří rezervy jiných bank a vlivem multiplikace ovlivní měnovou bázi a množství peněz v oběhu.

Shrnutí kapitoly

Tato kapitola obsahuje základ problematiky bankovní regulace a dohledu. Jako jednotlivé součásti jsme si označili vstup do bankovníctví, tedy pravidla a podmínky založení banky, dále základní povinnosti bank směřující zejména k jejich stabilitě a ochraně. Dalšími součástmi jsou povinnost pojištění vkladů jako faktor ovlivňující důvěryhodnost bankovního systému a zabezpečení ochrany vkladatelů do bank, poslední součástí je možná úvěrová pomoc bankám ze strany centrální banky označovaná jako institut věřitele poslední instance.

Otázky k zamyšlení

1. Jaké jsou součásti bankovní regulace a dohledu?
2. Jaký je smysl podmínek vstupu do bankovníctví?
3. Jaké jsou základní povinnosti obchodních bank?
4. Vysvětlete problematiku pojištění vkladů.
5. Co zahrnuje pojem „věřitel poslední instance“?

POT

1. Uveďte základní důvody existence regulace a dohledu bank, popište stručně jejich obsah, charakterizujte je, zaujměte stručné stanovisko.
2. Charakterizujte součásti systému regulace a dohledu bank, uveďte jejich náplň a úlohu v bankovním systému.

Vypracovaný POT předejte písemně (nebo prostřednictvím e-mailu) vyučujícímu nejpozději 3 týdny před začátkem zkuškového období.

- **Velká Británie**
- **Spolková republika Německo**
- **Švýcarsko**
- **Japonsko**
- **Kanada**
- **Spojené státy americké**

5.

**Systemy bankovní regulace a
dohledu ve vybraných zemích**

Cíl kapitoly

V této části si uvedeme, na příkladech vybraných zemí, postavení centrálních bank a institucí bankovního dohledu a regulace v bankovním systému. Stručně se při tom zmíníme rovněž o druhém stupni bankovní soustavy. Ukážeme si vliv historických okolností a tradic na uspořádání bankovního systému a organizaci bankovního dohledu.

Časová zátěž

- samostudium - 3 hodiny

5.1 Velká Británie

Systémy vybraných
zemí

Bank of England byla založena již svým původním posláním jako centrální banka v roce 1694, i když emisní monopol získala na základě zákona až v roce 1844. Banka byla založena se souhlasem anglického krále se záměrem získání finančních prostředků na krytí výdajů tehdejší války s Francií.

V roce 1946 byla Bank of England znárodněna, v čele banky stojí guvernér a šestnáct členů bankovní rady. Hlavními nástroji měnové politiky jsou v současnosti diskontní sazby, operace na volném trhu a kurzové intervence.

Dohled nad bankami i ostatními finančními institucemi provádí FSA - Financial Services Authority (1999), centrální banka dohlíží na celkovou funkci bankovního systému. FSA vykonává svoji činnost nezávisle na vládě podle dohody s centrální bankou.

Její hlavním cílem je důvěryhodnost finančního systému, ochrana klientů bank, profesionalita managementu bank a omezování možností nezákonných činností v bankách.

FSA má právo odmítnout vydání nebo odejmout bankovní licenci, vytváří pravidla bankovního dohledu, případně ukládá sankce za jejich neplnění.

Druhý stupeň bankovníctví má univerzální charakter, funkce bankovního ombudsmana byla ustavena v roce 1986 s určením řešit stížnosti na bankovní sektor.

5.2 Spolková republika Německo

Centrální bankou je Deutsche Bundesbank se sídlem ve Frankfurtu nad Mohanem. Americký poválečný vliv způsobil existenci devíti zemských centrálních bank, které nemají právní subjektivitu a jsou součástí centrální banky (porovnej s USA - Fed).

Centrální banka je nezávislá instituce, hlavním cílem měnové politiky je cenová stabilita. Jako operativní kritérium, využívá banka měnovou bázi a zprostředkující kritérium měnové agregáty (M 3). V čele centrální banky stojí prezident spolu s šestičlenným direktoriem a prezidenti zemských centrálních bank.

Bankovní regulaci a dohled vykonává v součinnosti s centrální bankou Spolkový dozorcí úřad v Berlíně (FBSO - Federal Banking Supervisory Office) dále spolupracující s auditory.

Funkci věřitele poslední instance vykonává zejména LIKO Bank ve shodě s centrální bankou, vztahy mezi klienty a bankami řeší bankovní ombudsman (1992).

5.3 Švýcarsko

Centrální bankou je v této tradiční zemi bankovníctví Schweizerische Nationalbank (1907) se sídlem v Bernu. Akcionáři banky jsou kantonální banky, průmyslové korporace a soukromé osoby, stát je bez akciové účasti.

V čele stojí prezident a bankovní rada, výkonným orgánem je Výbor guvernérů. Centrální banka je nezávislá na vládě a parlamentu, cílem měnové politiky je nízká míra inflace a nezaměstnanosti.

Regulaci a dohled nad bankami vykonává Federální bankovní komise jako nezávislá instituce na vládě. Nejvýznamnějším představitelem tzv. autoregulace bank je Kartel švýcarských bank (1837), který dohlíží nad svými členskými bankami a hájí jejich zájmy.

5.4 Japonsko

Centrální banka Nippon Ginko (1882) je akciovou společností, od svého založení císařem je pod vlivem ministerstva financí. V čele stojí guvernér a devítičlenná Bankovní rada. I když přetrvává závislost centrální banky na vládě, vykonává samostatně měnovou politiku, hlavním cílem je měnová stabilita, ekonomický růst, zaměstnanost, rovnováha platební bilance. Hlavním nástrojem měnové politiky jsou diskontní nástroje.

Regulace a dohled bankovního sektoru je převážně v kompetenci ministerstva financí, vykonává dohled i nad centrální bankou, v poslední době se projevují snahy o posílení role centrální banky.

Druhý stupeň bankovníctví je charakterizován oddělením obchodního a investičního bankovníctví. Systém byl vytvořen pod vlivem USA po porážce Japonska ve II. světové válce. Obchodní bankovníctví zahrnuje zejména tzv. městské banky, regionální banky, speciální úvěrové a spořitelní banky a zahraniční banky. Koncem devadesátých let minulého století byla zahájena bankovní reforma směřující k postupné deregulaci bankovního sektoru, snižování bariér mezi obchodním a investičním bankovníctvím a větší samostatností centrální banky.

5.5 Kanada

Centrální banka Bank of Canada (1935) byla znárodněna roku 1938 a stala se tak podřízenou centrální bankou vládě. V čele banky stojí patnáctičlenný výbor ředitelů vedený guvernérem. Měnová politika je prováděna formou cílování inflace, inflace je sledována indexem spotřebitelských cen.

Institucí dohledu je úřad ministerstva financí - Office of the Superintendent of Financial Institutions (1987) - dohlížející na banky, pojišťovny a další finanční instituce.

Bankovní sektor vykazuje stabilitu, v bankovním systému nejsou bariéry mezi obchodním a investičním bankovníctvím.

5.6 Spojené státy americké

Historie centrálních bank započala založením First Bank of the United States (1791 - 1811) a Second Bank of the United States (1816 - 1836), obě centrální banky byly ustanoveny na dobu dvaceti let. Ani v jednom případě se nepodařilo jejich činnost prodloužit, po tomto období byla jejich činnost senátem ukončena pod tlakem vlivných soukromých obchodních bank.

Zákonem o systému centrálních bank vznikl v roce 1913 Federal Reserve System (označovaný jak Fed), jehož činnost trvá v USA do současnosti.

Ústředním centrálního bankovníctví je Výbor guvernérů ve Washingtonu, má 7 členů, které jmenuje prezident a schvaluje Kongres. Výbor guvernérů určuje měnovou politiku, stanovuje diskontní sazby, povinné minimální rezervy bank, řídí pravidla bankovního dohledu a regulace a ochrany klientů bank.

Federální rezervní banky jsou centrální banky (regionální) v příslušných měnových distriktech. Dvanáct centrálních bank má sídlo ve městech New York, Atlanta, Boston, Chicago, Cleveland, Dallas, Kansas City, Minneapolis, Philadelphia, Richmond, San Francisco, St. Louis. Federální rezervní banky mají právo stanovit rozdílnou diskontní sazbu (v praxi postupují jednotně), přijímají vklady od bank, poskytují jim úvěry, emitují bankovky, provádějí mezibankovní clearing (mimo jiné soukromé instituce), spravují státní dluh. Jsou akciovými společnostmi, v jejich čele stojí výbor ředitelů (9 členů), jejich vlastníky jsou členské banky.

Označením **členské banky** rozumíme banky jako členy Federálního rezervního systému. Členy jsou povinně všechny národní banky (s federální působností) a mohou jimi být i státní banky (působnost v příslušném americkém státě).

Druhý stupeň bankovního systému můžeme charakterizovat jako **duální**, tedy jak již bylo uvedeno existují banky národní (national banks) a banky státní (state banks).

Dalším znakem druhého stupně bankovního systému je tzv. **unitární bankovníctví**, existence obchodních bank s malým počtem poboček vlivem dlouhodobého právního omezení otvírání poboček ve státech mimo vydanou bankovní licenci (do roku 1997).

Charakteristikou amerického bankovního systému je **oddělené bankovníctví**, tedy oddělení obchodního a investičního bankovníctví od roku 1934 (Glass - Steagall Act). Tento systém byl vytvořen s cílem omezení rizik spojeného s univerzálním bankovníctvím, ve svém důsledku však omezuje konkurenční schopnost amerických obchodních bank, omezuje jejich výnosy a možnosti deregulace bank. Postupně dochází k uvolnění tohoto stavu omezenou možností bankovních společností obchodovat s cennými papíry prostřednictvím svých dceřinných společností.

V oblasti regulace a dohledu bank je nejvýznamnější institucí Federální rezervní systém a Federální korporace pojištění vkladů (zejména dohled na místě).

Federální rezervní systém dohlíží na bankovní holdingové společnosti, společně s Federální korporací pojištění vkladů dohlíží na státní banky - členy Fed. na státní banky - na nečleny Fed dohlíží samostatně Federální korporace pojištění vkladů.

V jednotlivých amerických státech působí State Banking Authorities, která se podílí na dohledu státních bank.

Úvěrovou pomoc bankám poskytuje Federální korporace pojištění vkladů, v případě nedostatku finančních zdrojů žádá o půjčku Ministerstvo financí (bez účasti centrálních bank).

Struktura amerického bankovního systému a bankovního dohledu je oproti uvedenému stručnému přehledu složitější a nejednotná, pro objasnění základních charakteristik a vztahů je v tomto rozsahu postačující.

Shrnutí kapitoly

Podle uvedených rozdílných systémů bankovní regulace a dohledu ve vybraných zemích světa můžeme konstatovat, že se tyto systémy vyvíjely podle společenských a historických odlišností jednotlivých zemí.

Základ bankovní regulace a dohledu spočívá v činnosti centrální banky nebo její součinnosti s pověřenou institucí. Rozdíly jednotlivých zemí nijak zásadně neodporují našim dosavadním poznatkům z oblasti dohledu bank.

Otázky k zamyšlení

1. Uveďte příklady zemí s vysokou závislostí centrální banky na státních institucích.
2. Vysvětlíte pojmy oddělené bankovníctví, duální a unitární bankovníctví v USA.

- **Motivy mezinárodního působení bank**
- **Obecná pravidla mezinárodního dohledu bank**
- **Problémy mezinárodního dohledu**

6

Dohled mezinárodně působících bank

Cíl kapitoly

Cílem kapitoly pojednávající o problematice regulace a dohledu mezinárodně působících bank a holdingových společností bude seznámení s důvody působení těchto institucí v mezinárodním měřítku, budou uvedeny principy dohledu v tomto rozsahu působení a s ním spojené možné problémy a rizika.

Časová zátěž

- samostudium - 2 hodiny

6.1 Motivy mezinárodního působení bank

Hlavním důvodem vzniku a působení bank v mezinárodním měřítku budou jistě procesy internacionalizace bankovního podnikání spojené s liberalizací pohybu kapitálu, rozvíjejícími se právními předpoklady pro mezinárodní působení bank, rozvoj technologií umožňujících rychlou a nepřetržitou komunikaci.

Mezi ekonomická hlediska můžeme zařadit snahu o maximálně efektivní působení bank a bankovních holdingů, hledání nových trhů a udržení svého postavení v konkurenčním prostředí.

Nutno konstatovat, že mezi motivy můžeme také uvést snahu o co nejvýhodnější podmínky působení z hlediska bankovního dohledu, snahu o dosažení daňových výhod, možností jisté neprůhlednosti finančních transakcí apod.

6.2 Obecná pravidla mezinárodního dohledu bank

Mezinárodní
bankovní dohled

Vzhledem k závažnosti problematiky dohledu mezinárodně působících bank zaslal členskými zeměmi Mezinárodního měnového fondu Basilejský výbor bankovního dohledu v roce 1992 základní principy této činnosti:

- na mezinárodní bankovní skupinu vykonává dohled domovská země na konsolidovaném základě, vztahuje se na všechny operace kdekoli na světě;
- založení pobočky banky v zahraničí je podmíněno souhlasem domovské i hostitelské země;
- instituce dohledu domovské země má právo na informace o mezinárodních operacích bank, které jí podléhají, tedy dohoda domovských a hostitelských institucí;
- dohled hostitelské země může uvalit restriktivní opatření na pobočku zahraniční banky, pokud není spokojen s dohledem domovské instituce.

V členských zemích Evropské unie je preferován princip domovské země (země původu), dohled nad mezinárodně působícími bankami vykonává centrální banka nebo instituce země, kde má banka (holding) své sídlo. Tímto způsobem je rovněž postupováno v oblasti věřitele poslední instance.

Uvedený systém dohledu je podmíněn odpovídající úrovní dohledu domovské země, dostatečnými informačními toky ze země působení banky a spoluprací v oblasti dohledu mezi domovskou a hostitelskou zemí.

Země mimo Evropskou unii uplatňují princip hostitelské země, dohled je prováděn institucí země, kde banka působí, věřitele poslední instance vykonává centrální banka hostitelské země (rovněž v ČR před vstupem do EU).

6.3 Problémy mezinárodního dohledu

Fungování mezinárodního systému bankovního dohledu je spojeno s řadou problémů a rizik, jako obecná a nejvíce se vyskytující můžeme uvést:

- zpoždění kroků k nápravě vlivem nekoordinovanosti a neinformovanosti institucí dohledu;
- střet zájmů mezi zeměmi domovskými a hostitelskými vlivem prestiže banky a disciplínou banky;
- dvojí pohon, díky vyspělé výpočetní technice velmi rychlé přesuny aktiv mezi organizačními jednotkami bank a plnění tak bankovních pravidel (např. kapitálová přiměřenost);
- tlak na plné využití služeb holdingu, podmiňování poskytnutí výhodných služeb poskytnutím jiných služeb (úvěry, pojištění apod.).

Cestou pro odstranění uvedených rizik mezinárodního bankovního dohledu je další postup v harmonizaci a koordinaci pravidel bankovní činnosti mezi jednotlivými zeměmi podporovaný mezinárodními institucemi.

Skutečnost, že ve světovém měřítku existují značné rozdílnosti v úrovni a metodice bankovního dohledu, se projevuje v jistých extrémních jevech v této oblasti označovaných jako **konkurence v nedbalosti a konkurence v přísnosti**.

V prvním případě dochází ke zvýšenému zájmu mezinárodně působících bank vyvíjet svou činnost v územích s méně přísnými pravidly dohledu a podporou tohoto stavu domácí institucí dohledu.

V druhém případě se jedná o důrazná pravidla bankovního dohledu uplatňovaná institucí dohledu nad bankovním systémem, a to jak na svém území, tak v zahraničí při uplatňování principu domovské země. Výsledkem je preference bankovních investorů takových bank včetně jejich poboček působících v příslušné zemi.

Popsaná problematika dohledu nad mezinárodně působícími bankami a bankovními holdingy nám poskytla základní přehled o motivech působení mezinárodních bank, naznačila současné trendy řešení problematiky mezinárodního dohledu a uvedla obvyklé problémy v této oblasti.

Shrnutí kapitoly

Motivy vzniku a působení bank v mezinárodním měřítku ovlivňují současné procesy internacionalizace podnikání bank, liberalizace pohybu kapitálu a rozvoj moderních komunikačních technologií.

Tento proces je rovněž ovlivněn konkurenčním prostředím v bankovním sektoru, snahou o maximální efektivnost bankovního podnikání a získání co nejlepších podnikatelských podmínek pro komerční banku. Obvykle je bankovní dohled vykonáván podle mezinárodních pravidel na principu dohledu domovské země při uplatnění konsolidovaného základu.

Otázky k zamyšlení

1. Uveďte motivy mezinárodního působení bank.
2. Uveďte instituci působící na mezinárodní koordinaci pravidel mezinárodního dohledu bank.
3. Vysvětlete pojem konkurence v přísnosti a nedbalosti.

-
- **Kritika a obhajoba centrálních bank**
  - **Předpokládaný vývoj bankovní regulace a dohledu**

Vývojové tendence centrálních bank a bankovního dohledu

Cíl kapitoly

Existence regulace a dohledu bank je spojena s existencí centrálních bank. Předmětem této pomůcky je zpracování problematiky dohledu jako jedné z mikroekonomických funkcí centrální banky, bude však ve prospěch našeho výkladu uvedení názorů některých ekonomů na postavení centrální banky v ekonomice z pohledu makroekonomického i v souvislosti s bankovní regulací a dohledem. Cílem této kapitoly bude seznámení se s těmito názory.

Časová zátěž

- samostudium - 2 hodiny

7.1 Kritika a obhajoba centrálních bank

Kritika centrálních bank

Kritika centrálních bank se objevuje v oblastech prosazování tzv. svobodného bankovníctví, tedy fungování pouze jednostupňového bankovního systému (bez centrální banky a regulace a dohledu) jako předpokladu pro skutečné konkurenční prostředí mezi jednotlivými bankami.

S touto myšlenkou souvisí předpoklad tzv. soukromých peněz emitovaných soukromými bankami, jejich kupní síla by byla zabezpečována konkurencí mezi bankami, popř. krytím drahým kovem bez účasti centrální banky.

Tyto myšlenky provázejí vývoj bankovního systému po celou jeho historii a byly již v řadě zemí uskutečněny (18 a 19 stol.) a později opuštěny.

Za zásadní kritická stanoviska proti existenci centrální banky můžeme označit tyto oblasti:

- emisní monopol centrální banky je spojen v podstatě se stanovenou kupní silou peněz a centrální banka ji svou měnovou politikou udržuje;
- centrální banky jsou instituce více či méně pod státním vlivem (viz postavení CB v různých zemích), hájí více zájmy vlád a méně zájmy ekonomiky;
- centrální banka omezuje tržní prostředí bankovního systému svou opatrností při řešení krizí bank a nedokáže zabránit bankovním krizím;
- celý systém peněžního oběhu má tendenci k inflaci, neboť peníze nemají vnitřní hodnotu.

Na obhajobu centrálních bank můžeme uvést:

- měnová politika centrální banky má na kupní sílu peněz pouze nepřímý vliv, neboť převážnou část emise bezhotovostních peněz provádějí obchodní banky;
- existence jedné měny je výhodnější (ekonomicky, technicky) než více měn emitovaných různými bankami, jak již bylo v průběhu historického vývoje bankovníctví ověřeno;
- centrální banky provádějí ve většině zemí nezávislou měnovou politiku s omezeným vztahem ke státu;
- v oblasti omezování inflace dosahují centrální banky nepochybně dobrých výsledků, rovněž se podařilo zabránit nebo zmírnit řadu bankovních krizí.

Jako shrnutí uvedených názorů můžeme konstatovat, že zatím nelze ve vyspělých tržních ekonomikách nahradit plnohodnotně existenci centrálních bank, můžeme předpokládat zvýšení jejich vlivu v měnové politice nebo při řešení celosvětových jevů jako je pokles zprostředkování bank, globální trendy apod.

Příklad

Svobodné bankovníctví a soukromé peníze, jako příklad můžeme uvést Skotsko, kde tento systém fungoval v podstatě bez problémů na přelomu 18. a 19. století (do roku 1844). Systém byl však uplatňován při malém počtu bank v zemi, emitenti peněz ručili za tyto závazky celým svým jměním, nejenom kapitálem banky.

V USA byl systém emise vlastních bankovech realizován ve velkém množství bank v období let 1837 - 1863, ale pouze v deseti státech. Tato doba je označována jako období bankovníctví "divokých koček". Vyznačovalo se řadou podvodů, falšování bankovek a bankrotů bank.

7.2 Předpokládaný vývoj bankovní regulace a dohledu

V oblasti regulace druhého stupně bankovního systému můžeme vysledovat tendence odrážející současný proces internacionalizace, globalizace a harmonizace bankovních pravidel.

Příkladem může být postupný převod pravomocí k sestavování pravidel činnosti bank od centrálních bank členských zemí Evropské unie do Evropské centrální banky. Uvedené vlivy působící na bankovní systémy budou znamenat další globální přístup příslušných institucí při sestavování bankovních pravidel v celosvětovém měřítku. Zejména instituce působící v mezinárodním měřítku, jako je Basilejský výbor bankovního dohledu, budou sledovat cíle stability mezinárodního bankovního systému, sladění pravidel různých finančních zprostředkovatelů a pro přidělování licencí, krytí bankovních rizik apod.

Hlavním cílem centrálních bank a pověřených institucí v oblasti bankovního dohledu bude jistě ochrana bankovního systému jako celku (systémové riziko) patrně preferovaná před ochranou jednotlivých bank.

Postupně lze očekávat tendence dalšího pověřování specializovaných institucí bankovního dohledu centrálními bankami. Na řešení bankovních krizí lze očekávat stále větší účast státních institucí.

Shrnutí kapitoly

Kritika centrálních bank prováděná zásánci tzv. svobodného bankovníctví směřuje zejména do oblasti emisního monopolu centrální banky, poukazuje na větší či menší závislost centrální banky na státu, konstatuje omezení tržního prostředí bankovního sektoru vlivem působení centrální banky a upozorňuje na opakování a pozdní řešení bankovních krizí. Jako obhajobu existence centrálních bank může sloužit ověřená nutnost provádění měnové politiky a ovlivňování emitentů peněz v ekonomice - především obchodních bank. Centrální banky prokazatelně úspěšně ovlivňují oblast inflace.

Hlavní směry v oblasti vývoje bankovní regulace a dohledu můžeme spatřovat v harmonizaci pravidel dohledu s cílem stability mezinárodního bankovního systému a provádění dohledu na konsolidovaném základě.

Otázky k zamyšlení

1. Uveďte kritické názory na existenci centrálních bank a jejich možnou obhajobu.
2. Jaké jsou předpokládané tendence vývoje bankovní regulace a dohledu?

- **Vývoj bankovní regulace a dohledu po roce 1990**
- **Cíle bankovní regulace a dohledu v České republice**

8 ■

Regulace a dohled bank v České republice

Cíl kapitoly

Cílem této kapitoly bude uvést základní skutečnosti a rysy vývoje bankovního dohledu a regulace v České republice. Hlavní pozornost bude, vzhledem k historickým skutečnostem, věnována vývoji po roce 1990. V tomto období návratu české ekonomiky od centrálně řízené do tržní bylo možno přistoupit rovněž k budování systému bankovní regulace a dohledu. Úvodem si uvedeme několik historických faktů vývoje bankovního systému předcházejících tomuto období.

Časová zátěž

- samostudium - 3 hodiny

Úvod kapitoly

Historie dohledu
v České republice

Po rozpadu Rakouska - Uherska a vzniku samostatné Československé republiky (1918) vykonával funkce centrální banky na našem území **Bankovní úřad** (1919) ministerstva financí. Jeho základní činnosti byly soustředěny do oblastí formování měnové politiky, poskytování úvěrů obchodním bankám, správy státních deviz a zlatých rezerv, zúčtování mezi bankami, vedení účtů státu a vytváření opatření proti padělání peněz.

Národní banka československá zahájila činnost v roce 1926, kdy Bankovní úřad ukončil svou činnost. Banka měla emisní monopol, prováděla měnovou politiku, poskytovala úvěry ostatním bankám a plnila další funkce centrální banky v tržní ekonomice. Využívala diskontní nástroje a operace na volném trhu.

Politické události po druhé světové válce způsobily po roce 1948 přechod naší ekonomiky k centrálnímu řízení. V roce 1950 byla založena Státní banka československá jako „centrální banka“ pro fungování jednostupňového bankovního systému. Činnost banky byla postupně doplněna specializovanými bankami direktivně řízenými Státní bankou československou.

Byly to Československá obchodní banka (1965) pro zahraniční obchodní operace, Česká a Slovenská státní spořitelna (1969), Živnostenská banka a Investiční banka (od roku 1958 pouze pro depotní operace s cennými papíry).

Měnová politika byla řízena na základě systému plánování s různými stupni vývoje a modifikacemi v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let. Příprava bankovní reformy s cílem vytvoření dvoustupňového bankovního systému se dočkala realizace až po společenských a ekonomických změnách v naší zemi po roce 1990, kdy bylo překročeno k oddělení emisní a úvěrové obchodní činnosti Státní banky československé.

V tomto období můžeme hledat základ postupného budoucího systému regulace a dohledu bank, v předchozím období tato činnost v bankovním systému neexistovala.

8.1 Vývoj bankovní regulace a dohledu po roce 1990

Jednostupňový bankovní systém byl u nás nahrazen dvoustupňovým, charakteristickým pro tržní ekonomiku. Bylo odstraněno direktivní řízení obchodních bank, centrální banka již neuvěřuje podnikovou sféru, do bankovního sektoru mohou vstupovat podnikatelské subjekty (získat bankovní licenci), bankovní podnikání je omezeno pravidly bankovní regulace a dohledu stanovenými centrální bankou (Zákon č.130/1989 Sb. o SBČS).

Zcela nový pohled na provádění bankovního dohledu byl vytvořen v roce 1992 (Zákon č. 22/1992 Sb. o SBČS a č. 21/1992 Sb. o bankách).

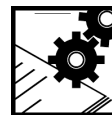
Bankovní regulace a dohled obsahuje oblasti nutné k posouzení žádosti o povolení působit jako banka, pravidla dodržování podmínek bankovní činnosti a možnost ukládání opatření k nápravě včetně pokut.

Vznikem centrální banky České republiky, České národní banky (Zákon č.6/1993 Sb.) byly vytvořeny specializované útvary (sekce) bankovní regulace a dohledu. Postupně docházelo ke zvyšování intenzity bankovního dohledu včetně odebrání licencí bankám porušujícím stanovená bankovní pravidla.

Vývoj bankovního sektoru České republiky byl poznamenán závažnými problémy. Za základní vlivy lze označit aktiva bank vytvořená před rokem 1990, dále úvěry poskytnutými již v období dvoustupňového bankovního systému s následnou nesolventností dlužníků bank ovlivněnou nekvalitním bankovním personálem i bankovním dohledem. Docházelo pouze k postupnému zkvalitňování bankovních pravidel, značnému nárůstu bankovních podnikatelských subjektů doprovázeného neodpovědností bankovního managementu a vlastníků bank. Dalšími negativními faktory byla nedostatečná příprava bankovního sektoru na privatizaci podniků a následné využívání podvodných praktik podnikatelskými subjekty čerpajícími bankovní úvěry.

Příklad

Příklad vývoje bankovního sektoru v České republice nám dává počet domácích a zahraničních bank působících v České republice v letech 1990 - 2002.

Rok	Počet bank	České	Zahraniční
1990	9	9	0
1991	24	20	4
1992	37	26	11
1993	52	34	18
1994	55	34	21
1995	55	32	23
1996	53	30	23
1997	50	26	24
1998	45	20	25
1999	42	15	27
2000	40	38	2
2001	38	12	26
2002	37	11	26

Tabulka: Počet bank působících v České republice v období od roku 1990 do roku 2002.
Zdroj: ČNB, 2003.

Období let 1994 - 1997 můžeme charakterizovat jako rozvojové období pro fungování bankovního dohledu ovlivněné i nadále chybami obchodních bank při poskytování úvěrů a trvajícím podezření z provádění nekalých praktik bankovními managementy.

Léta 1998 - 2003 byla charakteristická procesem standardizace bankovní regulace a dohledu a souběžnou harmonizací bankovních pravidel se zeměmi Evropské unie v souvislosti s přípravou vstupu České republiky do tohoto společenství.

V tomto období proběhla privatizace velkých obchodních bank, bylo dosaženo další stabilizace a konsolidace bankovního sektoru. Strategie bank byla ovlivňována zahraničními

vlastníky, v dalším období můžeme očekávat zvýšení konkurenčních tlaků v bankovním sektoru a pokračování bankovních fúzí.

I v podmínkách stabilizace bankovního sektoru a bankovního dohledu můžeme sledovat (nejenom v ČR) stále působení jevů negativně ovlivňujících bankovní systém (např. uzavření Union banky - 2003). Citlivost této oblasti finančního systému vyvolává nutnost dalšího zdokonalení bankovní regulace a dohledu a jeho harmonizaci ve světovém měřítku.

8.2 Cíle bankovní regulace a dohledu v České republice

Základním cílem této oblasti v období po roce 2000 byla harmonizace bankovních pravidel platných v České republice s pravidly bankovního sektoru platnými v zemích Evropské unie.

Jednalo se zejména o novelu zákona o ČNB patnou od 1. 1. 2001 a další úpravy č. 482 a č. 127 z roku 2002, novelu zákona o bankách platnou od 1. 5. 2002 řešící soulad s právem Evropské unie a upravující licenční řízení, konsolidovaný základ bankovního dohledu, vedení centrálního registru úvěrů apod.

Důležitým krokem ke stabilitě bankovního systému a ochraně vkladatelů bylo rozšíření pojištění vkladů na 25 tis. Euro (max. 90 % nároku) včetně pojištění vkladů v cizí měně. Od 1. 7. 2001 byly novelizovány standardy řízení likvidity obchodních bank podle doporučení Basilejského výboru pro bankovní dohled s nutností vlastní strategie a předpisové základny banky v oblast likvidity včetně kontrolního systému likvidity.

Zhodnocení stávající úrovně bankovního dohledu organizoval Mezinárodní měnový fond a Světová banka prostřednictvím mise FSAP (Financial Sector Assessment Program). Byl konstatován značný pokrok ve standardu bankovního dohledu, i když je tato oblast vnímána veřejností jako stále málo pozitivní.

Dalším důležitým cílem je rozšiřování principu konsolidovaného dohledu jako požadavku v mezinárodním měřítku. Jedná se o dohled na banky včetně jejich poboček a dceřinných společností jako celku a s tím související spolupráci mezi domácími a zahraničními institucemi dohledu.

Koncentraci bankovního dohledu můžeme očekávat také v oblasti bankovních rizik a jejich ošetření jednotlivými bankami ve vnitřních kontrolních systémech (zejména úvěrové riziko).

Další zvýšení kvality dohledu je směřováno do intenzivnějšího dohledu na místě a prohloubení opatření proti praní špinavých peněz. Můžeme očekávat rychlejší reakce dohledu na nedostatky bankovního sektoru a tlak na zlepšení profesionality pracovníků bankovního dohledu.

Všechny banky působící v České republice a pobočky zahraničních bank jsou účastníky centrálního registru úvěrů provozovaného Českou národní bankou. Banky mají povinnost měsíční aktualizace, registr obsahuje úvěrové závazky fyzických osob podnikatelů a právnických osob.

Závazky jsou členěny na čerpané úvěry, debety na účtech nad stanovený limit, nečerpané úvěrové rámce a přísliby úvěrů. Registrovány jsou rovněž vydané záruky a úvěrové ekvivalenty vybraných podrozvahových položek.

Identifikace bankovních klientů obsahuje IČO, právní formu a název, číslo bankovní pohledávky, datum vzniku, stav a splatnost.

Shrnutí kapitoly

Bankovní systém a oblast bankovní regulace a dohledu prošla z historického hlediska v naší zemi obvyklou cestou vývoje jako v ostatních vyspělých zemích. Specifikem bylo přerušení přirozeného vývoje uplatňováním centrálního modelu řízení ekonomiky po několik desítek let.

Skutečný rozvoj dohledu bank mohl nastat až v období po roce 1990 vlivem společensko-politických změn a vytvořením legislativních a ekonomických předpokladů pro tuto činnost.

Další základní podmínkou standardního procesu vytváření a řízení bankovního dohledu byl vznik centrální banky - České národní banky (1993) - a jejich specializovaných úseků. Značné poruchy v bankovním sektoru směřující postupně k úpadku řady bank v 90. letech 20. století byly způsobeny nedostatečnou odbornou vyzrálostí bankovního sektoru, tedy nekvalitním bankovním dohledem a využíváním nelegálních praktik komerčními bankami a bankovními klienty.

Cíle bankovního dohledu postupně stanovené centrální bankou směřovaly ke stabilitě bankovního sektoru, harmonizaci pravidel dohledu s Evropskou unií a začlenění bankovního sektoru České republiky do těchto struktur.

V současné době můžeme považovat bankovní systém v České republice za stabilizovaný a odpovídající mezinárodním bankovním standardům.

Otázky k zamyšlení

1. První centrální banka samostatného Československa.
2. Jaký byl vývoj bankovního systému v ČR v letech 1950 - 1989?
3. Vysvětlete vývoj bankovního systému od roku 1989.
4. Uveďte současné hlavní cíle regulace a dohledu bank v České republice.

Shrnutí

Tato studijní pomůcka měla za cíl seznámit vás se základními pojmy a problematikou oblasti bankovní regulace a dohledu centrální banky a pověřených institucí nad bankami.

Cíle stanovené touto pomůckou směřovaly k získávání přehledu a znalostí problematiky bankovní regulace a dohledu, jejího vývoje, součástí, důvodů, současné mezinárodní harmonizace. Rovněž byl uveden systém uplatňovaný v zemích Evropské Unie a vybraných zemích světa. Zvláštní pozornost byla věnována historii a současnému stavu v České republice.

Konkrétně tedy dovedete vysvětlit pojmy, asymetrie informací, charakterizovat zvláštnosti bankovního podnikání, uvést souvislosti poklesu zprostředkování bank. Poznali jste součásti bankovní regulace, naučili jste se oblast základních povinností bank, podmínky vstupu do bankovního podnikání a problematiku pojištění vkladů. Rovněž jste získali přehled o problematice mezinárodního dohledu bank a jeho organizací ve vybraných zemích. Tyto znalosti můžete využít jako základ k dalšímu ekonomickému studiu nebo v praxi, nejenom ve finančním sektoru.

I přes svoji stručnost vám dala studijní pomůcka ucelený přehled o organizaci a smyslu bankovní regulace a dohledu a institucí tyto činnosti vykonávajících. Z tohoto pohledu jistě rozšíří znalosti a poskytne další informace svým čtenářům v oblasti bankovního podnikání.

Glosář

A

Asymetrie informací - nesterýný přístup různých subjektů k informacím v dané oblasti.

Audit - prověření pravdivosti, správnosti a úplnosti účetnictví.

B

Bankovní systém - souhrn bankovních institucí ve státu a vztahy mezi nimi.

Bankovní holdingové společnosti - kapitálové prorůstání bankovních a nebankovních společností.

C

Centrální banka - tvoří první stupeň bankovního systému v tržních ekonomikách, plní makroekonomické a mikroekonomické funkce.

Cook-ratio - označení ukazatele kapitálové přiměřenosti bank (William Cook, předseda Basilejského výboru bankovního dohledu v 80. letech 20. století).

D

Domovská země - země, kde má banka hlavní sídlo.

Dohled bank - kontrola bank, dodržování pravidel.

E

Emisní monopol - výsadní právo emise hotovostních peněz centrální bankou.

Evropská centrální banka - centrální banka zemí EU, Frankfurt nad Mohanem - 1999.

Evropský systém centrálních bank - systém centrálních bank členských zemí EU v čele s Evropskou centrální bankou.

F

Finanční deriváty - odvozeniny finančních operací s vazbou na finanční aktiva, podstatou jsou termínové obchody.

FED - systém centrálních bank v USA (1913 - Federal Reserve System).

H

Hostitelská země - země, v níž banka působí a nemá zde hlavní sídlo.

J

Jednotná licence - princip členských států EU opravňující banku působit ve všech státech EU s licenci vydanou v některých ze států EU.

K

Konsolidovaný dohled - dohled na banku jako celek včetně poboček a dceřinných společností i v zahraničí.

L

Likvidita banky - schopnost banky dostát svým závazkům, vztah struktury aktiv a pasiv.

M

Měnová politika - činnost snažící se o regulaci množství peněz v oběhu se stanoveným cílem.

Mimobilanční položka - finanční operace banky nezobrazující se v aktivech nebo pasivech bilance banky.

P

Podřízený dluh - část vlastního kapitálu banky, jeho vkladatel - věřitel souhlasí s uspokojením jeho pohledávky při likvidaci banky až po uspokojení všech ostatních věřitelů.

Pokles zprostředkování - snižování podílu bank na finančních transakcích v ekonomice.

Pojištění vkladů - pojištění vkladů v bankách prostřednictvím pojišťovací instituce s cílem snížení rizik vkladů.

Praní špinavých peněz - snaha o legalizaci příjmů z nezákonné činnosti.

R

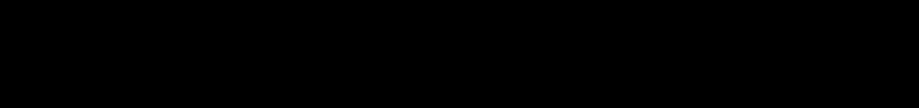
Regulace bank - podmínky a rozsah činnosti bank v ekonomice.

U

Úvěrová angažovanost - úvěrové a další pohledávky banky včetně mimobilančních položek.

V

Věřitel poslední instance - úvěrové pomoci centrální banky obchodním bankám.

Vlastní kapitál banky - vlastní finanční zdroj k financování aktivních obchodů, vlastní kapitál, dodatkový kapitál, podřízený dluh.

Rejstřík

A

asymetrie informací, 20
audit, 16

B

bankovní systém, 12
bankovní holdingové společnosti, 36

C

centrální banka, 12
Cooke-ratio, 25

D

domovská země, 13, 36
dohled bank, 12, 16

E

emisní monopol, 12
Evropská centrální banka, 13
Evropský systém centrálních bank, 13

F

finanční deriváty, 26
FED, 33

H

hostitelská země, 36

J

jednotná licence, 13

K

konsolidovaný dohled, 36

L

likvidita banky, 26

M

měnová politika, 21
mimobilanční položka, 26

P

podřízený dluh, 25
pokles zprostředkování, 21
pojištění vkladů, 27
praní špinavých peněz, 27

R

regulace bank, 12, 16

U

úvěrová angažovanost, 26

V

věřitel poslední instance, 28
vlastní kapitál banky, 25

Použitá literatura

Použitá literatura

- [1] REVENDA, Z., MANDEL, M., KODERA, J., MUSÍLEK, P., DVOŘÁK, P., BRADA, J. *Peněžní ekonomie a bankovnictví*. Praha: Management Press, 1999. 620 s. ISBN 80-85943-49-2
- [2] REVENDA, Z. *Centrální bankovnictví*. Praha: Management Press, 1999. 740 s. ISBN 80-85943-89-1
- [3] LÉR, L. *Regulace činnosti bank*. Praha: Bankovní institut, a. s., 1997. 157 s.
- [4] HALL, M. J. B. *Handbook of Banking Regulation and Supervision*. Cambridge: Woodhead - Faulkner Limited, 1989.
- [5] Odborné časopisy: Finance a úvěr, Bankovnictví
- [6] Internetové zdroje informací: oficiální stránky centrálních bank vybraných zemí (např. www.cnb.cz).

PATRIA .cz

Váš investiční portál

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta
Centrum distančního a celoživotního vzdělávání

Bankovní regulace a dohled

Distanční studijní opora

Ing. Dalibor Pánek

Vydala Masarykova univerzita roku 2005

Technický redaktor: Martin Vlasák
Metodická spolupráce: Ing. Robert Jahoda
Jazyková úprava CDCV: Ing. Vladimír Machaň

1. vydání, 2005   náklad 110 výtisků

AA – 2,92   VA – 3,02   58 stran

Tisk: Tiskárna BonnyPress, Heinrichova 16, Brno 602 00

Pořadové číslo 4116/ESF-16/05-17/99

ISBN 80-210-3660-5

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou
v redakci vydavatele.

